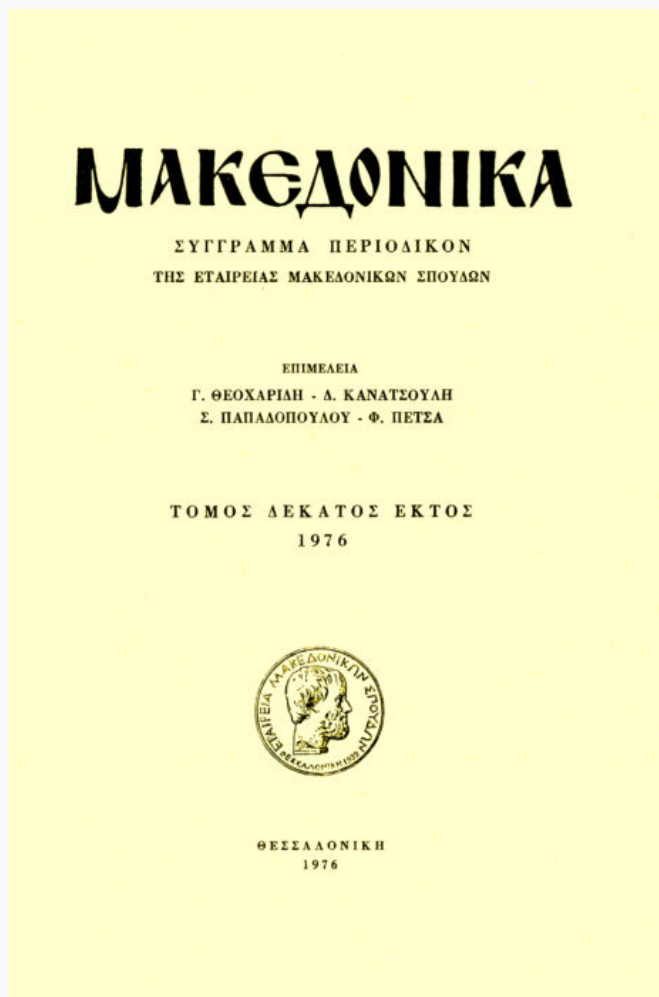

Μακεδονικά

Τόμ. 16, Αρ. 1 (1976)

Η αγγλική μετάφραση της γραμματικής του Αθανασίου Χριστόπουλου

Νέστωρ Καμαριανός

doi: [10.12681/makedonika.646](https://doi.org/10.12681/makedonika.646)

Copyright © 2014, Νέστωρ Καμαριανός

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καμαριανός Ν. (1976). Η αγγλική μετάφραση της γραμματικής του Αθανασίου Χριστόπουλου. *Μακεδονικά*, 16(1), 357–358. <https://doi.org/10.12681/makedonika.646>

Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Με τὴ Γραμματικὴ τοῦ Ἀθ. Χριστοπούλου, ποὺ δημοσιεύτηκε τὸ 1805, κατέγιναν ἀρκετοὶ Ἑλληνες ἐρευνητὲς καὶ μίλησαν διεξοδικὰ γιὰ τὴ θεωρία του περὶ αἰολοδορικῆς καταγωγῆς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, καθὼς καὶ γιὰ τὸ ἔτος τῆς ἐκτυπώσεώς της, ἀλλὰ, ὅπως γνωρίζομε, κανένας ἕως σήμερα δὲν ἀνέφερε ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Μακεδὸνα ποιητῆ μεταφράστηκε καὶ δημοσιεύτηκε στὰ ἀγγλικά. Στὶς βιβλιοθήκες τῆς Ἑλλάδος καὶ στὶς ρουμανικὲς βιβλιοθήκες, ποὺ κατέχουν πολλὰς σπάνιες ἑλληνικὰς ἐκδόσεις ποὺ εἶδαν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας σὲ διάφορα τυπογραφεῖα τῆς Εὐρώπης, δὲν διασώθηκε οὔτε ἓνα ἀντίτυπο.

Ἡ ἀγγλικὴ μετάφραση δημοσιεύτηκε καὶ κυκλοφόρησε πρὶν ἀπὸ τὸ 1814, πότε ἀκριβὸς δὲν ξέρομε. Ὁ Μακεδὸνας Ἀναστάσιος Ἐμμανουὴλ Παππᾶς, ποὺ δημοσίευσε τὸ 1821 τὰ *Λυρικά* τοῦ Χριστοπούλου στὴ γερμανικὴ, γράφει στὸν πρόλογό του: «Diese Grammatik, so viel ich gehört habe, ist auch ins Englische von einem Engländer übersetzt»¹. Ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Παππᾶ ὁμως δὲν ἐξάγεται, ἂν αὐτὸς εἶδε ἢ ὄχι τὴν ἀγγλικὴν μετάφραση. Κάποιος ὁμως συνεργάτης τοῦ γνωστοῦ ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ τῆς Βιέννης «Λόγιος Ἑρμῆς» ἦταν κάτοχος τῆς σπάνιας ἀγγλικῆς μετάφρασης καὶ γι' αὐτὸ μπόρεσε νὰ μᾶς δώσει τὶς παρακάτω πολὺτιμες πληροφορίες, οἱ ὁποῖες ἔμειναν ἄγνωστες στοὺς λογοτέχνες καὶ βιβλιογράφους τοῦ ποιητῆ.

Ἡ σπουδαία βιβλιοκρισία τοῦ ἀνὸνυμου βιβλιοκριτῆ περιέχει τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ κύριος Ἰὼν Ἰακώων (John Jackson) ἐδημοσίευσε μίαν ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῆς Αἰολο-Δωρικῆς Γραμματικῆς τοῦ ἡμετέρου Ἀθανασίου Χριστοπούλου, εἰς ἓνα τόμον εἰς 4ον συνωδευμένην μετὰ τινων κοινῶν διαλόγων καὶ μεθ' ἐνὸς κεφαλαίου τοῦ Βικαρίου τῆς Βακφιέλης εἰς Γραικικὴν διάλεκτον, ἀπέναντι ἔχον καὶ τὸ Ἀγγλικόν, καὶ μετὰ τινος Γλωσσαρίου. Ἡ Γραμματικὴ αὕτη ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1805 ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, εἰς 8ον μικρόν, ἀλλὰ πολλοὶ ἄλλοι γείτονες λαοί, καὶ φιλόλογοι, οὐδεμίαν φροντίδα ἐποιήσαντο περὶ ταύτης τῆς ἐκδόσεως, ὥς ἂν τάχα νὰ ἐπραγματεύετο περὶ γλώσσης τινος τῶν ἐγκατοίκων τῆς σελήνης καὶ οὐχὶ ἔθνους γειτόνου καὶ ἐπιμιξίαν μεγάλην ἔχοντος μετ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐμπορίου. Οἱ Ἀγγλοὶ πρῶτοι ἐγνώρισαν τὴν ἀξίαν τούτου τοῦ συγγράμματος ἀπὸ τοῦ ὁποίου γίνεται ὀφλὴν πόθεν ἐκπηγάξει ἡ σημερινὴ τῶν Γραικῶν διάλεκτος καὶ διὰ τοῦτο ἐφίλοτιμήθησαν νὰ τὸ μεταφράσωσι καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν, ἵνα εὐκολωτέρως μανθάνωσι τὴν ὁμιλουμένην ταύτην διάλεκτον, ἥτις χρησιμεύει καὶ εἰς τὴν τοῦ Ἑθνους συναναστροφὴν, καὶ εἰς ἐξήγησιν καὶ κατὰληψιν πολλῶν σκοτεινῶν ρήσεων καὶ νοημάτων τῶν παλαιῶν συγγραφέων»².

Δώσαμε ὀλόκληρο τὸ κείμενο γιὰ νὰ γίνει γνωστὸ σὲ πολλοὺς, ἀφοῦ τὸ ἑλληνικὸ περιοδικὸ τῆς Βιέννης εἶναι πολὺ σπάνιο καὶ βρίσκεται σὲ πολὺ λίγες βιβλιοθήκες.

Λυπούμεθα ποὺ δὲν κατορθώσαμε νὰ βροῦμε ἓνα ἀντίτυπο τῆς μετάφρασης τοῦ John Jackson, ὁ ὁποῖος θέλησε νὰ βοηθήσει τοὺς συμπατριῶτες του γιὰ νὰ μάθουν πιὸ εὐκολὰ τὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, καὶ ἔτσι δὲν μποροῦμε νὰ προσθέσωμε ἄλλες βιβλιογραφικὰς πληροφορίες καὶ οὔτε δείγματα πῶς παρουσιάζεται ἡ Γραμματικὴ τοῦ Χριστοπούλου σὲ ἀγγλικὴ ἐνδυμασία. Ὅπωςδήποτε μποροῦμε νὰ διαπιστώσωμε ὅτι ἡ πολυθρῦλη Γραμματικὴ τοῦ Νέου Ἀνακρέοντος μεταφράστηκε γιὰ πρώτη καὶ τελευταία φορά σὲ ξένη γλῶσσα, στὴν ἀγγλική. Δὲν μεταφράστηκε σὲ μιὰ βαλκανικὴ γλῶσσα, ὅπως ἐπιθυμοῦσε ὁ ἀνὸνυμος

1. Βλέπε Der neue griechische Anakreon. Ὁ Νέος Ἑλληνικός Ἀνακρέων. Ins Deutsche übersetzt von Anastasio Emmanuel Pappa aus Macedonien, Ἐν Βιέννῃ 1821, σ. VIII.

2. «Λόγιος Ἑρμῆς», 1814, σ. 30-31.

βιβλιοκριτής του «Λόγιου 'Ερμη», γιατί οι λαοί της Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης μιλούσαν εκείνη την εποχή τη νεοελληνική τόσο καλά, όσο και τη μητρική τους γλώσσα, και δεν είχαν ανάγκη να την μεταφράσουν. Ο Ν. Jorga γράφει ότι η νεοελληνική γλώσσα «ήταν η γλώσσα της παιδείας στην 'Ανατολή»¹. Επίσης ο Alex. Dușu υποστηρίζει ότι η ελληνική γλώσσα «επιβάλλεται ως όργανο της παιδείας»² στην περιοχή της Βαλκανικής Χερσονήσου. Αναφέρομε και τη γνώμη του D. Păcurariu ότι η σπουδάζουσα νεολαία των Ρουμάνων διάβαζε στις αρχές του 19ου αιώνα έργα στη νεοελληνική για να γνωρίσει τις ξένες λογοτεχνίες, γιατί τα μόνα σχολεία της μέσης και ανώτερης εκπαίδευσης ήταν τότε ελληνικά³.

Η Γραμματική του Χριστοπούλου είχε μεγάλη επίδραση στους Ρουμάνους και Βουλγάρους, αλλά γι' αυτό το ζήτημα θα γράψωμε εν έκτάσει προσεχώς.

Ο ανώνυμος βιβλιοκριτής ήταν ένας θαυμαστής του Χριστοπούλου, όπως φαίνεται και από τα ακόλουθα έπαινετικά λόγια με τα οποία τελειώνει τη βιβλιοκρισία του: «Ο συγγραφέας ταύτης είναι γνωστός εις το γένος οὐχί μόνον διά τὸ ἐκτεταμένον τῶν ιδεῶν του καὶ γνώσεων καὶ τοῦ ποιητικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀστείων Λυρικῶν του»⁴.

Εἶναι πολὺ περίεργο, καὶ δὲν ξέρομε πῶς νὰ ἐξηγήσωμε τὴν προθυμία μετὴν ὁποῖα δέχτηκε ὁ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Λόγιος 'Ερμης», τὸ ὅποιο, ὅπως γνωρίζομε, ἦταν τὸ ὄργανον τοῦ 'Αδαμαντίου Κοραῆ, νὰ δημοσιεύσει τὴ βιβλιοκρισία του, ὅπου ἐπαινοῦσε τόσο τὴς γλωσσικὰς ἰδέας, ὅσο καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Νέου 'Ανακρέοντος, πρὸ πάντων ποὺ ὁ Κοραῆς δὲν εἶδε μετὰ καλὸ μάτι τὴ Γραμματικὴν τοῦ Χριστοπούλου καὶ οὔτε εἶχε καμιά συμπάθεια γι' αὐτόν, ὅπως ἔδειξαν οἱ σύγχρονοί του Δανιὴλ Φιλιππίδης καὶ Γρηγόριος Κωνσταντῆς. Ὁ Χριστόπουλος ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαίους ἀντιπάλους τοῦ Κοραῆ. Σὲ μιὰ ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν 'Αθανάσιο Ψαλῖδα (10 Νοεμβρίου 1811), γράφοντας γιὰ τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν, καταφέρεται σφοδρὰ κατὰ τοῦ Κοραῆ καὶ τῶν ὁπαδῶν του: «Εκεῖνα δέ, ὅπου φλυαροῦν κάποιοι τερατολόγοι εἰς τὸν Λόγιον τοὺς 'Ερμην εἶναι γραιὰς μαντεῦματα καὶ γέροντα παραμῦθια καὶ δὲν τὰ δέχονται οὔτε οἱ εὐγενεῖς καὶ σπουδαῖοι τοῦ γένους μας, οὔτε τὸ πλῆθος». Καὶ προσθεῖται: «Μάλιστα ἐδῶ (δηλαδὴ στὴν Κωνσταντινούπολιν) ἕνας ἄρχοντας τοὺς ἔκαμε καὶ μιὰν κωμῳδίαν ἀξιόλογον τὴν ὁποίαν θὰ τὴν τυπώσουν, καὶ τυπώνοντάς τὴν, θέλω σὲ τὴν στείλει, νὰ πεθάνεις ἀπὸ τὰ γέλωτα»⁵ (ἐννοεῖ τὸν 'Ιακωβάκη Ρ. Νερούλο, ποὺ ἔγραψε τὰ *Κορακιστικά*).

Σήμερα ἐμεῖς αἰσθανόμαστε ἰδιαιτέρη χαρὰ ποὺ ὁ «Λόγιος 'Ερμης» μᾶς ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μιλήσωμε γιὰ τὴ μετάφραση τῆς Γραμματικῆς τοῦ Χριστοπούλου στὰ ἀγγλικά. Εὐχόμεθα ἡ διαπίστωση τῆς ἄγνωστης μετάφρασης νὰ δώσει ἀφορμὴ σ' ἄλλον ἐρευνητὴ νὰ ἀνακαλύψει στὶς ἀγγλικὰς βιβλιοθήκας κανένα σκονισμένο καὶ ξεχασμένο ἀντίτυπο καὶ νὰ μᾶς δώσει τὶς ἀπαραίτητες συμπληρώσεις, ὁλοκληρώνοντας τὴ συμβολὴν μας.

Βουκουρέστι

ΝΕΕΣΤΩΡ ΚΑΜΑΡΙΑΝΟΣ

1. N. Jorga, *Istoria învățămîntului românesc*, București 1928, σ. 62.

2. Alex. Dușu, *Coordonate ale culturii, românești în secolul XVIII (1700-1821)*, București, 1968, σ. 49.

3. D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971, σ. 22.

4. «Λόγιος 'Ερμης», 1814, σ. 31.

5. Βλέπε τὸ περιοδικὸ «Ἐστία», V (1878), ἀρ. 125, σ. 321 καὶ Κωνστ. 'Αθ. Διαμαύτη, «Ἐξ ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ ποιητοῦ 'Αθανασίου Χριστοπούλου, στὸ περιοδικὸ «Σήμερα», 1 'Ιανουαρίου 1961, σ. 18-19, ὅπου ἀναδημοσιεύει τὴν ἐπιστολὴν.